

Скрипченко Т.О.

УДК [336.71:336.764.1]:005

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах ринкової економіки важливим є ефективне функціонування банківського сектору. Адже банківська система пов'язана із усіма галузями народного господарства. У своїй практичній діяльності установи комерційних банків повинні забезпечити стійку та ефективну ресурсну політику, яка орієнтована на збільшення обсягу залучених ресурсів та ефективне їх використання. Банківська система забезпечує значний перелив капіталу в усі сектори економіки, являється посередником між інвесторами та споживачами фінансових ресурсів. На сьогоднішній день в Україні склалася така ситуація, що провідне місце на фінансовому ринку займає саме банківський сектор, а наша країна потребує значних фінансових ресурсів для збереження темпів економічного росту та розвитку. Велика кількість комерційних банків України внаслідок неефективного управління ресурсами зазнає фінансових труднощів. Тому проблема формування та ефективного використання ресурсної бази банків залишається актуальною і вимагає подальшого дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій останніх років. Проблемою управління активами у площині теоретичного дослідження займалися як провідні вітчизняні вчені так і зарубіжні. Проблемами формування банківських ресурсів та їх впливу на економічний розвиток вивчався такими зарубіжними вченими як Е. Гілл, Дж. Хікс, Х. Хокман. Але так як ці дослідження не завжди можна трансформувати в ринкові умови України, то вивчення цієї проблеми отримало подальший розвиток у працях українських вчених – економістів О. В. Васюренко, О. В. Дзюблюк, О.Д. Заруби, А.М. Мороза, М.І.Савлука, О. Кириченко та ін. У їх працях ґрунтовно розглянута діяльність банківських та небанківських фінансових інститутів щодо управління активами, розглянуті питання ресурсної політики комерційних банків, кредитної політики. Але дані дослідження не можуть дати в повній мірі відповіді на всі запитання та повне вирішення проблем в їх сучасному контексті.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Поза увагою дослідників залишилося проблема особливості управління активами в кризовий період у зв'язку з втратою довіри з боку вкладників та позичальників.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення основних проблем управління активами комерційного банку та розробка пропозицій щодо забезпечення їх достатньої доходності та керованого ризику.

Виклад основного матеріалу. Під активами банку розуміють ресурси, які використовують для отримання прибутку при раціональному розподілі ризиків по окремих видах операцій і підтриманні ліквідності.

Активні операції банків – це фінансові операції з розміщення коштів із метою отримання доходів. До них належать надання кредитів та позичок, купівля цінних паперів, вкладення коштів у комерційні проекти, лізингові, факторингові операції, операції з векселями тощо.

Як бачимо, і термін “актив”, і термін “активні операції” мають одну економічну природу і тісно між собою пов'язані. Усі активні операції банку є ризиковими, проте саме вони забезпечують йому значну частину доходів. [4, с.80]

Відповідно до статті 49 Закону України “Про банки і банківську діяльність” комерційні банки можуть здійснювати кредитні операції в межах кредитних ресурсів, що вони утворюють у процесі своєї діяльності. Вони також, при необхідності, можуть на договірних засадах позичати ресурси один в одного, залучати і розмішувати кошти у формі депозитів, внесків, а при недостатності ресурсів можуть одержувати кредити в Нацбанку України.

Комерційний банк може здійснювати безготівкові платежі, надавати кредити й одержувати гроші наявними в межах залишку засобів на своїх кореспондентських рахунках. Це також означає, що банк повинен забезпечувати не тільки кількісну відповідність між своїми ресурсами і кредитними вкладеннями, але і домагатися відповідності характеру банківських активів специфіці мобілізованих їм ресурсів. Так, якщо банк залучає засоби, головним чином, на короткі терміни, а вкладає їхній переважно в довгострокові позички, то його здатність без затримок розплачуватися за своїми обов'язками (тобто ліквідність) виявляється під загрозою.

Стрімкий розвиток банківських послуг та інтеграція кредитної системи України у світовий фінансовий ринок є неминучим та не зворотнім, оскільки тільки відкрита економіка здатна до динамічного розвитку. Саме тому Україну не минула світова фінансова криза, причиною якої стало неповернення іпотечних кредитів населенням США. Так, в Україні легкий доступ до кредитних ресурсів та курсова нестабільність у другій половині 2008 р. призвели до неплатежів по кредитах та виникнення проблем з поверненням депозитів, строк повернення яких настав. Так ускладнились відносини між комерційними банками та їхніми клієнтами. [2, с.85]

Кредитна криза у всьому світі змусила банкірів змінити пріоритети своєї політики. Так, якщо раніше на ринок просувалися кредитні продукти, змушуючи банкірів боротися лише в цінній конкуренції, то сьогодні з'явилась необхідність просувати та розробляти нові депозитні програми, так як стабільне поповнення депозитної бази – основа зростання як банку, так і економіки в цілому [4 с.10]

Наявність в активах банку великої кількості позичок з підвищеним ризиком жадає від банку збільшення питомої ваги власних засобів у загальному обсязі його ресурсів. Хоча обсяг активних операцій не може

бути обмежений адміністративними, вольовими методами, але для підтримки обов'язкових економічних нормативів Нацбанку України відповідно до інструкції №10 від 30.12.96 р. комерційні банки самі прагнуть знаходити нові форми збільшення своїх пасивів і сфери застосування своїх ресурсів [3 с.123]

Наприклад, обсяг активів АТ «Банк Фінанси та Кредит» за останні 3 роки зріс майже на 4 млрд. грн., або на 21,3%, що свідчить про досить активне та фінансово стійке положення на ринку банківських послуг в Україні, особливо в період світової фінансової кризи 2008 року, яка похитнула фінансове становище не одного українського банку.

АТ «Банк Фінанси та Кредит» проводив досить активну політику протягом трьох останніх років. Зокрема спостерігається щорічна тенденція збільшення обсягу активів: у 2011 році обсяг активів у порівнянні з 2010 роком збільшився на 3 927 345 тис. грн., або на 21,3%. При цьому не зважаючи на наслідки глибокої фінансової кризи 2008 року, рівень активів у 2010 році також мав тенденцію зростання, при цьому порівняно з 2009 роком збільшився на 1 017 346 тис. грн. або на 5,5%. Це свідчить про зважене управління активами, хорошу репутацію банку на ринку та довіру його клієнтів (табл. 1). Візьмемо за базис значення активів на кінець 2009 року і порівняємо його зі значенням на кінець 2011 року.

Таблиця 1. Динаміка складу та структури активів АТ КБ «Фінанси та Кредит» за період 2009 – 2011 рр.

Показник	На кінець 2009 р.		На кінець 2010 р.		На кінець 2011 р.		Відхилення		
	Тис. грн.	У % до підсумку	Тис. грн.	У % до підсумку	Тис. грн.	У % до підсумку	Абсолютне тис.грн.	У % до бази	За пп структури
Грошові кошти та їх еквіваленти	1343545	7,3	1542041	7,9	2628499	11,8	1284954	195,6	4,5
Торгові цінні папери	636933	3,5	530341	2,7	541510	2,4	-95423	85	-1,1
Фін. Активи, що обліковуються за справедливою ціною	30000	0,2	-	-	418093	1,9	388093	1393,6	1,7
Кошти в інших банках	648937	3,5	57900	0,3	79562	0,3	-569375	12,3	-3,2
Кредити та заборгованість клієнтів	15408550	83,5	15377998	79	17319690	77,4	1911140	112,4	-6,1
Цінні папери в портфелі банку	34425	0,2	140167	0,7	260417	1,2	225992	756,5	1
Дебіторська заборгованість щодо податку на прибуток	294	0,0	7 089	0,0	7 109	0,0	+6 815	2418,0	0,0
Відстрочений податковий актив	5 236	0,0	15 964	0,0	40 111	0,1	+34 875	766,1	+0,1
Основні засоби та немат. активи	153 732	0,8	128 151	0,6	133 590	0,5	-20 142	86,9	-0,3
Інші фінансові активи	177 789	1,0	1 657 136	8,5	938 205	4,2	+760 416	527,7	+3,2
Всього активів	18439441	100	19456787	100	22366786	100	3927345	121,3	х

Джерело: [7]

Спостерігається щорічна тенденція збільшення обсягу активів: у 2011 році обсяг активів у порівнянні з 2009 роком збільшився на 3 927 345 тис. грн. або на 21,3%. При цьому не зважаючи на наслідки глибокої фінансової кризи 2008 року, рівень активів у 2010 році також мав тенденцію зростання, при цьому порівняно з 2009 роком збільшився на 1 017 346 тис. грн. або на 5,5%. Це свідчить про хорошу репутацію банку на ринку та довіру його клієнтів.

Обсяг найбільш ліквідних активів АТ «Банк Фінанси та Кредит» - грошові кошти та їх еквіваленти, з року в рік зростали плавними темпами, зокрема на кінець 2010 року їх обсяг зріс у порівнянні з 2008 роком на 1 284 954 тис. грн. або на більш ніж 95%, тобто майже вдвічі. У структурі активів їх частка також зростала з 7,3% до 11,8% у 2010 році. Збільшення обсягів грошових коштів в першу чергу пов'язане з збільшенням мережі банкоматів на території України та збільшенням Банком ліміту залишку у касах.

Кошти в інших банках, зокрема депозитні вклади на рахунках в інших банках, надані кредити іншим банкам, мають тенденцію до зниження свого обсягу як в абсолютному вираженні так і в структурі. Ця стаття балансу характеризується різким скороченням обсягу у 2009 році: на 569 375 тис. грн. або майже на 88% на кінець періоду. Це можна пояснити тим, що політика банку у кризовий період була спрямована на підтримання свого фінансового положення та утримання клієнтів та розрахунки зі своїми вкладниками.

Кредити та заборгованість клієнтів є найважливішою статтею балансу будь-якого банку, оскільки головна функція банківських установ – кредитування. У АТ «Банк Фінанси та Кредит» можна відзначити поступове зниження частки кредитів у загальній структурі з року в рік. Проте не можна сказати, що положення Банку на ринку пасивне. Відповідно до умов кризи змінюється політика банку, яку характеризує частка кредитно-інвестиційного портфеля в активах (вище 75% політика вважається ризикованою, 65% - 75% - активною) [4, с.88]. За показником питомої ваги кредитно-інвестиційного портфеля (83,5%) Банк у 2008 році вів ризикову політику. На кінець 2011 року частка кредитів зменшилася на 6,1% та становила 77,4% загального обсягу активів, що свідчить про перехід Банку від ризиковою політики до активної.

Якщо ж говорити про абсолютне значення кредитів та заборгованості клієнтів (кредити фізичним та юридичним особам), то тут спостерігається щорічна позитивна тенденція, обсяг кредитів з 2009 р. зріс на 1 911 140 тис. грн. (майже на 2 млрд. грн.) або на 12,4% й становив на кінець 2010 р. 17 319 690 тис. грн.

Загалом у 2011 році спостерігається піднесення у сфері кредитування, так як на кінець року обсяг кредитів становив 17 319 690 тис. грн. або зріс на 12,4%. Скорочення окремих напрямків діяльності обумовлено наслідками економічної кризи та застосування НБУ обмежень щодо здійснення активних операцій. Кредити надавалися лише юридичним особам, з якими банк працює протягом багатьох років та фізичним особам працівникам таких підприємств.

Найбільшу питому вагу активів займають кредити, що свідчить про активну політику банку, на другому місці найбільш ліквідні активи – грошові кошти. Порівняно з 2009р. у 2011 АТ «Банк «Фінанси та

Кредит» майже не вкладав кошти на рахунки в інші банки та не відкривав додаткових філій й їх відділень протягом цього періоду.

Розглянемо конкретну структуру кредитів наданих юридичним та фізичним особам за період 2009 – 2010 років. Прийmemo 2009 рік за базу для порівняння (таблиця 2).

Таблиця 2. Кредити та заборгованість клієнтів АТ «Банк «Фінанси та Кредит» за період 2009 - 2010рр.

Найменування статті	2009		2010		Відхилення	
	Тис. грн	У %	Тис. грн	У %	Тис. грн	У %
Кредити юридичним особам	9 616 258	62,4	11 731 799	76,3	+2 115541	+22,0
Кредити фізичним особам	114 691	0,7	93 251	0,6	-21 440	-18,7
Іпотечні кредити фізичних осіб	1 358 748	8,8	1 223 140	8,0	-135 608	-10,0
Споживчі кредити фізичних осіб	4 842 292	31,4	3 487 722	22,7	-1 354 570	-28,0
Інші кредити фізичним особам	145 489	1,0	122 773	0,8	-22 716	-15,6
Резерв підзнецнення кредитів	(668 928)	4,3	(1 280 687)	8,3	+611 759	+91,5
Усього кредитів за мінусом резервів	15 408 550	100,0	15377 998	100,0	-30 552	-0,2

Джерело: [7]

За даними розрахунками бачимо, що загальний обсяг кредитів зменшився частково в 2010 році порівняно з 2009 на 30 552 тис. грн., а саме на 0,2%. Тенденція зменшення обсягу активів пов'язана з наслідками фінансової кризи. В загальній структурі наданих кредитів найбільшу частку займають кредити юридичним особам як у 2009 році, так і в 2010р., спостерігається їх вагоме збільшення - на 22%, у 2010 обсяг таких кредитів становив майже 12 млрд. грн. Кредити фізичним особам мають незане зниження в структурі кредитування, та досить велике значення в абсолютному виміру - майже на 19%. Теж саме можна сказати про іпотечне кредитування фізичних осіб, споживче та інше кредитування, які також зменшилися відповідно на 10%, 28%, 15%. Проте як видно з таблиці резерви під знецнення кредитів збільшилися майже вдвічі – на 91,5%. Це свідчить про готовність банку до боротьби з кризою та страхування від неповернутих та проблемних кредитів, особливо в період кризи.

Загалом у 2011 році спостерігається піднесення у сфері кредитування, так як на кінець року обсяг кредитів становив 17 319 690 тис. грн.. Протягом 2010 року та 2011 АТ «Банк «Фінанси та Кредит» не здійснював припинення своїй діяльності. Скорочення окремих напрямків діяльності обумовлено наслідками економічної кризи та застосування НБУ обмежень щодо здійснення активних операцій. Кредити надавалися лише юридичним особам, з якими банк працює протягом багатьох років та фізичним особам працівникам таких підприємств.

Нині завдання реструктуризації кредитної заборгованості пов'язані із фінансовими труднощами позичальника. Це потребує внесення змін до умов фінансування, викликаних неможливістю позичальника виконувати умови кредитного договору щодо погашення відсотків (комісій) за кредитом та щодо основного боргу.

За станом на 01.04.2011 обсяг кредитної заборгованості, класифікованої як сумнівна і безнадійна, у загальній сумі класифікованих кредитів (відповідно до Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 06.07.2000 № 279) [1] становив 15 %, а прострочені нараховані доходи – 66,3 % до загальної суми нарахованих доходів.

Аналіз якості кредитного портфеля українських банків свідчить про негативну тенденцію до зростання простроченої кредитної заборгованості (додаток №1).

Це зумовлює підвищені кредитні ризики, про що свідчать такі дані: частка проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля вітчизняних банків зросла у 6 разів – з 2,5 % (за станом на 01.01.2008) до 15 % (за станом на 01.04.2011), що в абсолютному вимірі становить 14,8 млрд. грн. і 131,5 млрд. грн. відповідно. Кредитний портфель банківської системи України за цей період зріс з 581,5 млрд.грн. до 884,1 млрд.грн. Рентабельність капіталу вітчизняних банків погіршилася у зв'язку зі значними відрахуваннями до резерву для покриття можливих збитків за кредитними операціями. Як наслідок, банківська система України за результатами 2010 року продемонструвала збиток у сумі 13 млрд. грн.

Наведені вище дані дають змогу стверджувати про високий рівень ризиковості кредитної діяльності банків в Україні. Проблемні активи негативно впливають на структуру активів банків та рівень якості кредитних портфелів, чинять тиск на показник достатності регулятивного капіталу банків, суттєво знижують ефективність банківської діяльності, створюють труднощі для роботи позичальників та кредиторів, ускладнюють процес управління фінансовими потоками, підривають довіру вкладників та інвесторів до банківської системи, істотно скорочують можливості фінансування реального сектора економіки країни. Отже, маючи таку ризикованість діяльності вітчизняних банків та зростання частки проблемних активів у структурі кредитного портфеля стабілізація фінансового ринку значною мірою залежить від ефективності управління проблемними активами банків.

Узагальнений процес управління проблемними активами можна представити як послідовність наступних етапів:

- моніторинг працюючих кредитів;
- раннє реагування менеджменту на виникнення проблемних ситуацій щодо повернення кредитів;
- аналіз варіантів та вибір стратегії роботи з проблемними активами;
- відновлення функціонування проблемних кредитів;

– стягнення заборгованості за проблемними кредитами.

Висновки. На сьогодні одне з головних питань для оздоровлення банківської системи України – робота з проблемними активами банку, а також вибір методу управління ними. З огляду на це важливим є з'ясування реальної вартості негативних активів, а також визначення аспектів співпраці банків з колекторськими агентствами і компаніями з управління проблемними кредитами. Актуальним питанням є державна підтримка банківської системи України шляхом створення санаційного банку або так званого банку “поганих активів” на базі вже існуючого національного банку. Потребує розробки правове забезпечення реалізації механізму фінансування викупу проблемних активів через державні аукціони щодо викупу майна, що перебуває в заставі.

Джерела та література:

1. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків затверджене постановою Правління Національного банку України від 06.07.2000 № 279 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
2. Галіцейська Ю. Оптимізація роботи банків із залучення депозитів населення в умовах фінансової кризи / Ю. Галіцейська // Банківська справа. – 2009. – № 6. – С. 85-91.
3. Алексеев А. Модель оптимізації активно-пасивних операцій комерційного банку / А. Алексеев, А. Розумний // Фінанси України. – 2000. – № 8. – С. 123-130.
4. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи / Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2009. – № 11. – С. 10-16.
5. Національний банк України : [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
6. Банки таємно продають проблемні борги? : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrudprom.com/digest/Banki_tamno_prodayut_problemn_borgi.html.
7. АТ “Банк Фінанси та Кредит” : [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.fcbank.com.ua/>

Сулейманова Е.Р., Кремпова Н.Л.

УДК 658.15

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні спостерігається нестача фінансових ресурсів у багатьох суб'єктів господарювання. Це обумовлено рядом обставин: втратою підприємствами власних фінансових ресурсів внаслідок збиткової їх роботи та інфляції, недосконалістю системи оподаткування підприємств, що супроводжується іммобілізацією їх фінансових ресурсів, високою вартістю залучення позичкових коштів. За сучасних умов значно підвищуються вимоги до ефективного управління фінансовими ресурсами.

В сучасних умовах ринкових відносин різко зростає значення фінансової стійкості підприємств. Обмеженість у власних фінансових ресурсів і високої вартості залучених ресурсів, формування та реалізація ефективного механізму управління фінансовими ресурсами на підприємстві стає основою збереження фінансової стійкості, стабільності функціонування й стратегічного розвитку організації. [2] Нестача фінансових ресурсів негативно впливає на виробничо-господарську діяльність підприємств, спричиняє виникнення та зростання заборгованостей перед суб'єктами господарювання та сплаті податків. При цьому зменшуються можливості фінансування подальшого розвитку підприємств, скорочення надходження до бюджету.[3] За цих обставин важливого значення набуває необхідність дослідження процесів формування, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємств обумовлена, насамперед, основними принципами, пов'язаними з проблемами забезпечення ефективної діяльності та досягнення динамічної рівноваги із зовнішнім середовищем, пошуком шляхів виживання підприємств за умов розвитку ринку та інтеграційних процесів, нових факторів їх успіху в конкурентному середовищі.

Значний внесок у розробку теоретико-методологічних основ процесу формування і використання фінансових ресурсів підприємств внесли вітчизняні вчені-економісти М. Білик, І. Бланк, Л. Буряк, О. Василик, А. Даниленко, А. Загородній, І. Зятковський, Л. Костирко, В. Сенчагов, С. Огородник, В. Опарін, А. Поддєрьогін, О. Романенко, О. Терещенко, В. Федоров та інші. Усі вони акцентують увагу на оптимальному співвідношенні між власним і позиковим капіталом, за якого забезпечується найефективніша пропорційність між дохідністю та фінансовою стійкістю підприємства.

Мета і завдання дослідження. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємства та аналіз наслідків раціонального управління ними. Відповідно до цієї мети поставлені такі завдання:

- провести аналіз та дати оцінку ефективності використання фінансових ресурсів підприємства;
- визначити та проаналізувати основні статті залучення фінансових ресурсів;
- виявити проблеми, що існують у цій галузі
- формування пропозицій щодо підвищення ефективності управління, розподілу та використання фінансових ресурсів підприємства.

Виклад основного матеріалу. Більш докладно на прикладі КРВП «Кримтролейбус» нами буде розглянута дана проблема.

Аналізу змін структури капіталу КРВП «Кримтролейбус», детальніше розглянемо у табл. 1.1.